

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՀՈՅԱՄՈՂԷԶՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ՄԱՅԸ

ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ՄԱՂԸ

Վերջապէս, գերանամողէսը դարձաւ և լողաց դէպի մօրուտը՝ խաբարի ոտքին: Հոն շնչեց օդը ամէն ուղղութեամբ: Հոտ մը միայն ծանօթ թուեցաւ իրեն, ու գիտութեամբ դարձաւ դէպի մօրուտի ծայրամասը դռնուղ պտերները, որոնց ընթէջէն երեցաւ արու գերանամողէսը զոր փնտռելու եկած էր: Անոնք իրարու մօտեցան հանդարտօրէն, ուղղակիք սուգունքան մօրուտին յատակն ի վար, և քով քովի, իրարու քաքսեցին իրենց վիզերը:

Էզը մօտեցաւ արուին և փոքրիկ ստնաւորը դիտեց երկու վիթխարի աբարածներուն զուգաւորութիւնը՝ ջուրին մէջ: Անոնց զանգուածային մարմինները իրարու փաթթունքան անհաւատալի բարդութեամբ: Զուգաւորումը եօթը երկվայրկեան տևեց. այսպէս փաթթուած մնացին գրեթէ ամբողջ նախամիջօրէն: Երբ զատուեցան, իւրաքանչիւրը իր ճամբով լողալով գնաց միանալու երամակին, որ կը բաղկանար երեք հսկայ արուններէ, եօթը էգերէ և հինգ երիտասարդ կենդանիներէ:

Բաւական ատեն վերջ, էգ գերանամողէսը անդիմադրելի ուրիշ պէտք մը ևս զգաց: Լճեզերքն ի վեր գնաց մօտակայ աւազուտ տեղ մը, ոչ հեռու կրարարձունքէն. հոն, պոչը ետ-առաջ չարժելով մէջտեղը փոռ մը շինեց, տեղաւորեց ինքզինք անոր մէջ ու թաղեց ցուկէն ու անճոռնի առաջասրունքները: Ինը-տասը օրէն 37 խոշոր հաւկիթներ ածեց, իւրաքանչիւրը կաշնման կեղևով մը պատուած:

Երբ վերջացաւ իր գործը աւազուտին մէջ, երկար աշխատեցաւ պոչով աւազը հրելով բոյնին վրայ և բերնով փայտի կտորներ և ինկած տերևներ դիտելովով բոյնին տեղը՝ ուրիշ կենդանիներէ հաւկիթները պահելու համար: Յետոյ յամրաքայլ վերադարձաւ ծովալիճը ու մոռցաւ հաւկիթները ածած տեղը: Իր գործը վերջացած էր: Եթէ հաւկիթներէն սողուններ դուրս գային՝ աղէկ. այլապէս ան նոյնիսկ տեղիակ անգամ պիտի չըլլար անոնց բացակայութեան:

Այս բույնին էր որ կը սպասէր մուշտակաւոր կենդանին: Գերանամողէսին ծովալիճ իջնելուն պէս՝ հոն գնաց, գննեց բոյնը և տեսաւ որ հաւկիթ մը պէտք եղածին պէս թաղուած չէր: Հաւկիթը իրմէ աւելի մեծ էր և երկար առանուան մը համար բաւական սնունդ պիտի հայթայթէր: Փորձառութեամբ գիտէր թէ հացկերովը աւելի ախորժելի կ'ըլլար եթէ քանի մը օր սպասէր պարունակութեան կարծրանալուն: Ուստի, այս անգամ, պարզապէս քննեց իր ապագայ խնճոյքի առարկան և ոտքովը վրան քիչ մը աւելի հող հրեց, որպէսզի ուրիշ մէկը չկարենար նշմարել տեղը: 37 հաւկիթները տաք աւազին մէջ չորս օր թրծուելէն ետք՝ համածնողը վերադարձաւ իր տեսակէն երեք ուերիշներու հետ և սկսան յարձակումի վեճերի հաւկիթին վրայ, կրծելով անոր պնդացած կեղևը: Յաջողութիւն չունեցան, սակայն իրենց այս վանքերը հաւկիթը աւելի մէջտեղ հանեցին:

Այս միջոցին հոյամողէս մը, նախապէս երեցածներէն շատ աւելի փոքր, նշմարեց հաւկիթը, կոտրեց մէկ ծայրէն և կերաւ պարունակութիւնը:

Համաժողովները չվախցան, փոքր հոյամողէսին հետանալուն պէս, վազեցին հոն եկան, վստահ թէ թաւաբար միտ մնացած էր կոտորած ձուլութեցիին մէջ՝ խնձոյք մը տարեկու չափ։

Միւս հաւակիթները տանին ձառ կզան՝ արեւին ջերմութեամբ միմիւսին թխտած։ 36 ձառքը շնչեցին օդը, բնագոյով դիտէին ծովալիճին աւր ըլլալը և մէկ գիծի վրայ ճամբայ ելան պապալինելու ջուրին պաշտպանութեան։

Շարասիւնը քանի մը կանգուն հազիւ յառաջացած էր, թռչող սողունն մը նշմարեց զանոնք, վար խոյացաւ, առաւ մէկը իր կտուցին մէջ իր անօթի ձագին տանելու համար։ Սողունը երեք չրջան ըրաւ, ամէն անգամ ձագ գերտնաժողէս մը տանելու համար։

Հաւակիթը ուսող փոքր հոյամողէսն ալ տեսաւ շարասիւնը, հոն փութաց ու ձագերէն վեց հատ կերաւ։ Ատոր վրայ միւսները ցրուեցան, բայց բընողով մը միշտ գացին դէպք ձագալիներէ։ Սկզբնական 37-էն մնաց հիմա 28 հատ, որոնք շարունակ ենթարկուած էին յափշտակիչ թռչուններու և մտակեր հոյամողէսներու յարձակումներուն։ Ձագ տաղուններէն 12 հատը վերջապէս ջուրը հասան. բայց երբ մտան մէջը, տակրտո գլխով ու արածայր տատանալարով խոշոր ձուկ մը անոնցմէ եօթը հատը կերաւ։ Համբոս ընթացքին, ուրիշ ձուկ մը քսաւ անոնց վերը լողալու և մէկը կերաւ, այնպէս որ 37 հաւակիթներէն մնացին միայն 4 հատ՝ հաւանական վերադարձողներ, որոնք ի վերջոյ միտցան 15 չափահաս գերանաձողէսներէ բաղկացած ընտանիքին։

ՄՍԱԿԵՐՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Թէև փոքրերը կը մեծնային, սակայն մայր գերանաձողէսը չէր դիտեր անոնց իր ձագերը ըլլալը։ Այսուհանդերձ, կեանքի խողերը անոնց սորվեցնելու բռնը ան բաժնեց երամակի միտ անդամներուն հետ։ Մըր քիչ մը մեծցան, բարեկ, օձանձան մաքրիները բաւական անձած ըլլալով, մայր գերանաձողէսը, ընկերացած չափահաս արուի մը, զանոնք առաջնորդեց դէպի գետը։

Ջուրը մտնելէն քիչ վերջ, արեւն, յանկարծ լերկաձախ խոշիւց և կրքածին չափ արագ սկսաւ վերադառնալ ծովալիճը։ Այս պահուն մայր գերանաձողէսը հանդիսատեսն ձողած ամենէն հարսափաղղուն տեսարանին զոր արևադարձային մացառուտը կը յայտնաբերէր։ Գէպի խուճըր կեցած, երկու ոտքով հրէշային աքարած մը՝ օդը կը պատահէր. ունէր 18 ոտք բարձրութիւն, հեկայ պլուխ, կարծ վիզ և շողշողուն անտանալար մը։

6 Ամէն չափի երեք տեսակ առուներ. գոյութիւն ունէին ցամաքի վրայ, ծովու և օդի մէջ։ Հսկայ հայամաղէսները երբ կը տիրապետէին երկրին, միաժամանակ գոյութիւն ունէին հսկայ առուները ծովու և օդի մէջ տիրապետող այս վերջինները թէպէտև հայամաղէսներ չէին — հակառակ անոնց հետաւոր ազգակցութեամբ, սակայն բոլորն ալ առուներ էին մոյմբան մեծ ու կատաղի արքան հայամաղէսները։ Մովու և օդի այս հսկայ առուները թէ՛ մտակեր էին և թէ՛ բաւակներ։ Առուները, առ ի գիտութիւն, առաջին արարածները էղան ցամաքի վրայ ապրել կրցաւ։ Դարձ մը առուները ոտկայն, ցամաքի վրայ ապրել և ընչեւէ ծոխ՝ արքայիկութեան վերապարձան կրկին ցուրի՛ն, թովււն. պիտի, արքայիկութեան այս շրջան հետաքրքրական երկայնքին։

« Այլամողէսն՝ լեռնային երկրի, բնագոյով, լեռնային գոգարի կզակնորդ, որ կի՛ն խանէր գերանաձողէսին վիզը՝ կրտսր կիսել։ Դառնը ջուրը մտաւ՝ յարձակելու համար. մայր սողունը պոչովը մարակեց զայն և հազիւ չե-

դեցուց անոր յառաջընթացը: Ակնթարթի մէջ, սակայն, դադանը վեց բթաչափ հրէշային իր ճանկերը բրտօրէն խրկց անոր աջ կողմին ու դուրս քաշեց:

Ընկրկեցաւ, շտկեց ինքզինք և խոյացաւ արու գերանամողէղին հտեւէն, որ կրցածին չափ արագ կը նահանջէր դէպի ծովալիճը: Հասաւ. ալյամողէղին շարժուած աւելի էր: Սնորհափեցնող ու յանկարծակի ոստումով մը՝ ալյամողէղը փածաւ անոր վիզը իրանին միացնող ողնոսկրէն և ալյաչափ:

«Մեծ հիշգիւ՜, մտակերը վիթխարի սողունը դէպի ցամաք քաշեց: Յետոյ, առանց թող տալու իր արիւննոտ որդւոյ, սկսաւ Ելորել ու քաջջել անոր մարմինը մինչեւ որ իրար միացան իր Հուժկու ափուաները և միսի խոշոր կտոր մը պատտաւոյնը եղաւ: Այն ատեն միայն ալյամողէղը ձգեց անոր մարմինը և ետ քաշուեցաւ: Դուռնը միտած օդին մէջ, ան կզակը կը տեղափոխէր յանպիսի ձևով մը որ կարինար հակալ պատառը դար սահեցնել՝ խռչափողին մէջ: Երկու՝ չնգամ ևս պատուեց մարմնէն՝ միսի մեծ կտորներ փրցնելով: Ետոյ, երկար ատեն մնաց մեռած մարմնին ջով, կտրծեւ ինչ ընելիքը խորհրդածելով: Կոկորդիլոսներ մօտեցան իրենց բաժինը առնելու, բայց ալյամողէղը ճնշեցուց դաննը: Արիւնի բարկ հոտէն հրապուրուած շողողները սողուններ հասան թուշելով, սակայն աննք ալ ետ մղուեցան:

Ալյամողէղը, հոն կանգնած, թաղարէզ կը կարդար ծովալիճին և մառուտալիճին՝ միանգամայն. աղշեցուցիչ Ֆիդիլեական կատարելութեամբ մը, ճիշդ գերանամողէղին պէս քափք կտաւցուածք ունէր: Իր կզակները վիթխարի էին, անոնց ներսի ծայրերը վեց մատնաչափ Հաստ մկաններու միացած՝ անքան զօրաւոր էին որ եթէ խածնէին ծառը՝ մէկ կողմէն միւսը կրնային անցրնել: Ակռաներուն ծայրերը սքանչելիօրէն աղոցուած էին, կրնային թէ՛ կրտքել, թէ՛ աղոցել, թէ՛ պտտուել:

Ալյամողէղը մտրակեց իր կարճ պոչը և քրթննանքի մօնչիւններ արձակեց: Ուրիշ գիշատիչներ երեցան, մէջը ըլլալով երկու փոքրիկ հոյամողէղներ: Թողորն ալ հեռու մնացին զազանէն: Խոշոր կտոր մըն ալ պատուեց մեռած մարմնէն, բայց չկրցաւ կլլել: Դուրս նետեց, հրայրքոտ նայեցաւ ներկաներուն, նորէն փորձեց: Առաջախոտն միտք թաղմաթիւն վայրկեաններ մնաց անոր բաց բերնին մէջ. յետոյ, երկարած վիզէն վար սահեցաւ: Մարտական ճառագատւածով մը կսկորդին խորէն, ալյամողէղը խոյացաւ գիտողներուն կողմը՝ անաղղեցիկ, յետոյ լրբօրէն ձգեց-դնաց:

Հեռանալուն պէս աղբակերները եկան, օդէն՝ սողուններ, ծովալիճէն՝ կոկորդիլոսներ, երկու ահռակ ցամաքի հոյամողէղներ և ալիւալլ Համածնողներ:

Մթնշաղին, 33 թոնոց մեռած գերանամողէղը աներևութացած էր: Իր զանդուածային կմախքը միայն կը պարկէր գետափին:

ՃԵՃՄԶ ՄԻՁԵՆՐ

Թրգմ. ՀՐԱՆԴ ԵԱԳԱՆԵԱՆ

7 *Allosaurus* — այս ամուր յամաքէն երկու քառերէ կազմուած է. *Allos* — ուրիշ և *saurus* — մոզէզ, որով՝ այլամոզէզ: Իրականութեամբ մէջ առնելիօրէն կատաղի այս հոյամողէղին համար տրուած ամուր քէ՛ն հիւն և քէ՛ տափակ է: Ան իր դարաշրջանին ապրող միւս հսկայ առդումներուն — բուսակեր չամ մտակեր — ստրապիր և պատուեարը եղած է, ինչպէս Ասիոյ ստրիատոսաններէն Արևմուտք արշաւող Աթիլլամ՝ Եւ Հռոմայեցիներու, Եւ բարբարոսներուն: